

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1175 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Sagimbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlakatimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	
Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash.....	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	

Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish	540
Umarkhodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadinovich	

Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinov Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	
Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	

Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarining marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxona va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	
Favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan tibbiy profilaktik ishlar.....	791
Mahmudov Otamurod Hoshimovich, Murtazova Sh.N.	
Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	795
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
O'zbekiston chakana savdosi tizimi va uning rivojlanishi.....	806
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
Milliy iqtisodiyotni tartibga solishda davlatning o'rni va maqsadi	812
Amonov Mehriddin Oromiddinovich	
Investitsion faoliyatni amalga oshirishning xorij tajribasi va mamlakatimizda foydalanish istiqbollari.....	816
O'tamurodova Surayyo Shokirjon qizi	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni.....	822
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Значение искусственного интеллекта в области педагогики на основе мультимедийных приложений	829
Бегалиев Файзали Умаралиевич	
Sog'lomlashtirish turizmida ekologik va ijtimoiy ta'sirlarning sintezi.....	832
Naimov Saidjon Yusup o'g'li	

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari.....	835
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna	
Обзор по теме Современные системы управления возбуждение синхронных машин и перспективы их развития (Формирования законов управления).....	841
Алиев Абдор Мураткулович	
O'zbekistonda turizm va servis sohasida davlat- xususiy sheriklik mexanizmidan foydalanish istiqbollari.....	846
Mamayusupova Dilovarxon Begmatovna	
Tijorat banklarida operatsion risklarini baholash va boshqarish tizimini tashkil qilish	850
Jaxongir Rabbimov	
Tomorqa xo'jaliklari faoliyatini tahlil qilishda statistik modellar va metodlardan foydalanish yo'nalishlari.....	855
Turobov Sherzod Alisherovich	
Совершенствование порядка расчёта и взимания НДС в узбекистане: аналитический подход.....	860
Бисенбаев Шарьяр Куанишбай ули	
Mintaqaviy iqtisodiyotda inson kapitalini raqamli transformatsiyalash masalalari.....	864
Yusubboeva Dinora Quadrat qizi	
Sirdaryo viloyatining turizm imkoniyatlari va o'ziga xos turizm resurslari.....	875
Tursunova Gulmira Rabbonovna	
Samarqand viloyatida investitsion-innovatsion faollikni oshirish holati va investitsiyalarning tarkibiy xususiyatlari.....	883
Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Axrorov Abbas Aslamjon o'g'li	
Global innovatsion indekslar va o'zbekiston: rivojlanish yo'nalishlari va bosqichlari	889
Bekmurodova Gavhar Adham qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvga raqamli texnologiyalarni joriy qilishning ilmiy-nazariy asoslariga qarashlar	895
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich, Xabibullayeva Shirinxon Toxir qizi	
Xalqaro standartlar asosida moliyaviy instrumentlar hisobini va auditini takomillashtirish.....	902
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o'g'li	
Внедрение и адаптация исламского банкинга в экономике узбекистана	906
Б.Б.Ахмаджанов, М. С.Шукруллаева, Д.Р.Сафаева	
Kichik biznesning iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi ahamiyatini baholash uslubiyoti.....	911
Ermatov Akmaljon Adxamovich	
"Neyromarketing" asosida o'zbekiston turizm brendi tahlili	916
Narziqulov Elbek Farxod o'g'li	
Xalqaro bozorlarda zamonaviy marketing vositalaridan foydalanish	922
Meliqulov Abdulhalil Norinovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar va ularning bank aktivlariga ta'siri.....	929
Saidov Bobir Jiyanboy o'g'li, Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich	
Сущность и причины международных денежных переводов	936
Гимранова О. Б.	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda uzoq muddatli aktivlarning hisobi va auditini raqamli tvn texnologiyasi asosida takomillashtirish imkoniyatlari.....	941
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
Biologik aktivlarning tushunchasi: iqtisodiy mazmuni va mohiyati.....	948
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich	
Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda iqtisodiy siyosatning roli: zamonaviy yondashuvlar.....	953
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich	

Аналитический обзор: Развитие корпоративного управления в государственных корпорациях Узбекистана (2015–2025).....	958
Мамараджабов Фарход Бахтиярович	
O'zbekistonda transport infratuzilmasini rivojlantirish karidorlari	968
Nazriyev Umidjon Baxrillayevich	
Aylanma kapital bilan ishlashda samaradorlikni oshirish: korxona moliya siyosatini takomillashtirish yo'nalishlarida data science yondashuvlari	975
Khoshimov Doniyor, Kungratov Ilmurod Kuzibay o'g'li	
Davlat ulushi mavjud bo'lgan korxonalarda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda raqamli transformatsiyaning roli	982
Musurmonov Mehroj Murtaza o'g'li	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda tijorat banklariga moliyaviy resurslarni jalb qilish metodologiyasini takomillashtirish	988
Hamrayev Obid Akhatovich	
Tibbiy xizmatlarda raqamli texnologiyalarni joriy etish va uning samaradorlikka ta'siri (xorijiy tajriba).....	993
Usmonova Vasila Botirovna	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarish amaliyoti tahlili.....	997
Akramova Nargiza Nutfillayevna	
Using integrated marketing communications (IMC) in business management	1002
Ziyayeva M.M.	
Xorijiy mamlakatlarda tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish masalalari va ulardan o'zbekistonda foydalanish istiqbollari.....	1006
Jaxongirov Ilindorjon Jahongirjon o'g'li	
Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi xarajatlarini samarali boshqarish yo'llari.....	1011
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li	
Mintaqada xalq hunarmandchiligida klasterlash va ekologik logistika modeli asosida savdo tizimini shakllantirish.....	1015
Norqobilova Feruza Abduhomidovna	
To'g'ri xarajatlar usuli va to'liq yutuvchi xarajatlar usuli tizimlarining afzalliklari va farqli jihatlari amaliy misolda.....	1019
Kholisa Kamoliddinovna Kuldosheva	
Investitsiyalarni innovatsiyalarga yo'naltirish bo'yicha xorij tajribasi	1024
Ayubov Ilyos Ilxomovich	
Важность разработки стратегических программ развития страны.....	1028
Каримова Нуржахон Олим кизи	
Sanoat korxonasining raqamli transformatsiyasini baholash omillari va ko'rsatkichlari.....	1032
Kudaybergenov Azamat Shamuratovich	
Namangan viloyatida ijtimoiy turizm tadbirkorligini maqsadli boshqarish mexanizmi.....	1042
Yunusova Sohiba Abdumamidovna	
Evaluating the capital asset pricing model methodology in uzbekistan companies	1048
Bunyod Usmonov	
Aholini ish bilan bandligining yangi turlari va imkoniyatlari	1055
A.B. Khayitov	
Maktab direktorlarini qo'llab-quvvatlashda asosiy ustun amaliyotlar va o'zbekiston ta'lim tizimida ularni qo'llash imkoniyatlari	1059
Mamura Tadjibayeva	
Sun'iy intellekt asosida matematik masalalarni yechish algoritmlari	1064
Oqnazarov To'liqin Jalilovich, Jo'rayev Mardon	
Global ta'lim makonida milliy tarbiyani rivojlantirish istiqbollari	1071
Sanaqulov Sardor Istamqulovich	

Bank xizmatlari sifati va bank daromadlariga ta'sir etuvchi omil sifatida personal faoliyatining o'rni.....	1075
Abdukaxarova Shoira Abduvahobovna	
Fond bozori raqamli iqtisodiyotda investitsiyalarni shakllantirish manbai sifatida.....	1079
Kamilova Sevara Anvarovna	
O'zbekistonda toza suv va sanitariyaning inson hayoti hamda iqtisodiy farovonlikka ta'siri: BRM-6 doirasida tahlil.....	1085
Xasanova Iroda Azizbek qizi	
Increasing the effectiveness of using marketing communications in the tourism services market.....	1090
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon ugli	
Davlat xaridlari sohasini takomillashtirish istiqbollari.....	1095
Bazarov Nazirjon Sobirovich	
Xarajatlarning strategik boshqaruv hisobini xo'jalik yurituvchi subyektlarda takomillashtirish.....	1103
Xayitboeva Laylo Oybekovna	
Davlat moliyaviy nazorati tizimida tashqi audit: rivojlangan mamlakatlar amaliyoti.....	1109
Kuliyev Komil Shuxratovich, A.Astanovulov	
Moliyaviy instrumentlarni hisobga olishda biznes modelning ahamiyati va amaliy yondashuvlar.....	1114
Shanasirova Nodira Abdullayevna	
Tijorat banklarida risklarni boshqarishning ustuvor yo'nalishlari.....	1118
Tursunov Ilxom Toirovich	
Chakana va ulgurji savdo korxonalari faoliyatini rivojlanishiga tasir etuvchi omillarni baholash.....	1124
Yuldasheva Gulmira	
Managing tourism in fragile ecosystems: a case study approach.....	1128
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova	
Tadbirkorlikni innovatsion-investitsion jihatdan baholash uslublari.....	1134
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich	
Зарубежный опыт развития инновационной деятельности предприятий энергетической отрасли.....	1141
Бегмуллаев Отабек Ирисалиевич	
Leveraging machine learning for big data analytics: a strategic overview.....	1148
Ismaylov Timur Kuanishbaevich, Kurbanbaev Bakhtiyar Bakhitovich, Orazbayev Aqilbay Jenisbay uli	
Ta'lim muassasalarida xarajatlar smetasi ijrosining dastlabki hisobini yuritilishi.....	1152
Isoqulov Fazliddin Shamsiddin o'g'li	
"Yengil sanoat korxonalarini qo'llab-quvvatlash choralari haqida".....	1158
Otaxanova Umida Olim qizi	
Investitsion-qurilish jaryonlarini samarali boshqarishning tashkiliy modellari va ulardan foydalanish usullari.....	1162
Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li	
Qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati bo'yicha nazariy asoslar.....	1169
Alimov Ilxomjon Ikromovich, Ikramov Akmalbek Ilxomjon o'g'li	

QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING MOHIYATI BO'YICHA NAZARIY ASOSLAR

Alimov Ilxomjon Ikromovich

Fan va texnologiyalar universiteti.

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar”

kafedrası professor v.b , i.f.n.

Email: ilhomikromovich2805@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7736-963X>

Ikramov Akmalbek Ilxomjon o'g'li

“Muvaffaqiyat mikromoliya tashkiloti” MChJ ijrochi direktori

Email: ikramovakmalbek@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-4814-3731>

Annotatsiya: Mazkur maqolada mamlakatimiz qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati, turlari va o'ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan. Maqolada qiyosiy tahlil usuli yordamida qimmatli qog'ozlar bozorida ayrim muammolar aniqlangan va ularni ijobiy hal etish uchun mulohazalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Qimmatli qog'ozlar bozori, qimmatli qog'ozlar, aksiya, aksiyadorlar, qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalar.

Abstract: This article examines the nature, types and features of the domestic securities market. In the article, using the method of comparative analysis, some shortcomings in the securities market are identified and proposals for its positive solution are developed.

Key words: Securities market, securities, stock, shareholders, operations with securities.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность, виды и особенности отечественного рынка ценных бумаг. В статье с использованием метода сопоставительного анализа, выявлены некоторые недостатки на рынке ценных бумаг и выработаны предложения по его положительному решению.

Ключевые слова: Рынок ценных бумаг, ценные бумаги, акция, акционеры, операции с ценными бумагами.

KIRISH

O'tgan XX asrda iqtisodiyoti yuksak darajada taraqqiy topgan mamlakatlarning tajribasi shuni so'zsiz tasdiqladiki, faqat bozor iqtisodiyotigina iqtisodiyot samaradorlik ko'rsatkichlarining eng yuqori darajasini ta'minlaydi. Bozor mexanizmining samaradorligi ko'p jihatdan iqtisodiyotning tovar – pul munosabatlari bilan qay darajada to'liq qamrab olinganligi bilan bevosita bog'liq. Bu tovar bozorlari bilan bir qatorda moliya bozorini jumladan, uning tarkibiy qismi hisoblanadigan qimmatli qog'ozlar bozorini shakllantirish zarurligini anglatadi. Chunki, bozor iqtisodiyoti qimmatli qog'ozlarning rivojlangan aylanmasisiz amal qilishi mumkin emas. O'zbekiston Respublikasining qimmatli qog'ozlar bozori modeli tamoyillariga asoslangan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga o'tish respublika iqtisodiy rivojlanish strategiyasining yaxlit ekanligi hozirgi kundagi inkor etilmaydigan haqiqatdir. Dunyoning iqtisodiyoti yuksak rivojlangan mamlakatlar tajribasiga nazar tashlasak, qimmatli qog'ozlar bozori uzoq yillar davomida stixiyali ravishda yuzaga kelgan. Shundan keyin qimmatli qog'ozlar bozorini tartibga solib turuvchi qonunlar qabul qilingan. Mamlakatimizda esa, milliy qimmatli qog'ozlar bozori bilan birgalikda uning faoliyatini tartibga solib turuvchi qonuniy me'yoriy – hujjatlar parallel ravishda takomillashtirib borilmoqda. Mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan milliy qimmatli qog'ozlar bozorini doimiy rivojlantirishga qaratilayotgan katta e'tibori va tijorat banklarini kapitallashuvini oshirish va resurs bazasini yanada mustahkamlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish investorlarning, shu jumladan xorijiy investorlarning fond birjasida muomalada bo'lgan bank aksiyalariga va korporativ obligatsiyalariga qiziqishi ortishiga omil bo'ldi. Mamlakatimizda keyingi yillarda qimmatli qog'ozlar bozori faoliyatini rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunga yorqin misol sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O'zbekiston-2030” Strategiyasi to'g'risida”gi PF-158-sonli Farmonini keltirish mumkin. Mazkur farmonning “Barqaror iqtisodiyot o'sishi orqali aholi farovonligini ta'minlash”

yo'nalishlarida "Mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish va qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish" ko'zda tutilgan.[1] Shu bilan birga, bu sohada ko'pgina muammolar hozirda ham o'z yechimini topmasdan qolmoqda. Respublikada faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlarining aksariyati qimmatli qog'ozlar bozorida sust faoliyat olib borishmoqda va buning natijasida ushbu bozorda raqobat past darajada saqlanib qolmoqda. Bundan tashqari aksariyat aksiyadorlik jamiyatlarining aktivlari tarkibida qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalarning ulushi juda past darajada. Biz yuqorida ta'kidlagan farmonda "40-ta davlat ishtirokidagi korxonalar aksiyalarini "Xalq IPO"siga chiqarish, aholini IPOda qatnashishini rag'batlantirish mexanizmlarini qilish" vazifasi belgilab qo'yilgan.[1] IPO bu inglizcha "initial public offering" so'zi bo'lib, unda muomalaga chiqarilgan chiqarilgan aksiyalar investitsiya vositachilari orqali joylashtiriladi. Ushbu vazifani ijobiy hal etishda qimmatli qog'ozlar bozorida faoliyat olib borayotgan investitsiya tashkilotlarining operatsiyalarini ahamiyati o'ziga xos o'rin egallaydi. Biz mazkur maqolamizda milliy qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyatini ochib berishga va uning faoliyatini rivojlantirish yuzasidan amaliy takliflar ishlab chiqishga harakat qilamiz.

MAVUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyatini tadqiq etish, xususiyatlarini ochib berish va uni tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini yetakchi xorijlik iqtisodchi olimlarning, jumladan, Frederik Mishkin,[2] V.A.Galanov,[3] va boshqalarning ilmiy izlanishlarida o'z ifodasini topgan. Frederik Mishkin o'z izlanishlarida asosan xalqaro qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati, turlari va ulardan olib boriladigan operatsiyalar to'g'risida tadqiqodlar olib borgan. Rossiyalik iqtisodchi olim V.A.Galanov o'z izlanishlarida Rossiya qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida izlanishlar olib borgan.

O'zbekistonlik mahalliy iqtisodchi olimlar I.I.Alimov,[4] I.L.Butikov [5] va boshqalarning ilmiy ilmiy izlanishlarida qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati, uning turlari, bozorda olib boradigan operatsiyalari va ularni tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. O'zbekistonlik yetuk iqtisodchi olim, professor I.L.Butikov o'zining izlanishlarida xalqaro amaliyotda va milliy qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyati va uning xususiyatlarini tadqiq etgan va xususiyatlarini ochib bergan.[5] Maqola muallifi o'zining o'quv qo'llanmasida respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini mohiyatini va unda tijorat banklari tomonidan olib boriladigan operatsiyalarini olib borish tartibi va unga qo'yilgan talablarni yoritib bergan.[4] Lekin respublikamizda hozirgi vaqtda qimmatli qog'ozlar bozorining faoliyatiga ta'sir ko'rsatayotgan zamonaviy obyektiv va subyektiv, jumladan ijobiy va salbiy omillar hozirda nisbatan kam o'rganilgan. Bundan tashqari, qimmatli qog'ozlar bozorida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning emission faoliyatiga ta'sir ko'rsatayotgan makroiqtisodiy va mikroiktisodiy muammolarni ijobiy hal etish va ularni takomillashtirish yo'nalishlari ishlab chiqilmagan. Biz mazkur maqolamizda ushbu muammolarni ijobiy hal etish yuzasidan mulohazalarni shakllantirishga harakat qilamiz.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot olib borish va natijalarni asoslash maqsadida mantiqiy mushohada, adabiyotlarni tanqidiy o'rganish, taqqoslash, tizimli tahlil va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Maqolaning uslubiy asosi sifatida xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning adabiyotlari va maqollari tahlil etilgan. Hozirda mamlakatimizda qimmatli qog'ozlar bozorida olib borilayotgan operatsiyalarini tahlil etishda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, "Toshkent" Respublika fond birjasining rasmiy saytlaridagi ma'lumotlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor – bu faqatgina o'ziga xos dunyo hisoblanadi. Unda o'zining qonunlari, muammolari va qarama-qarshiliklari hukm suradi. Bozor – murakkab va anglab bo'lmas dunyo, lekin u o'zida ishtirok etmoqchi bo'lganlarning barchasi uchun ochiqdir. Iqtisodiyotga tegishli mahalliy adabiyotlarda "moliya bozori" va "moliyaviy bozor" degan atamalar sinonim sifatida keng foydalaniladi. Biz "moliya bozori" o'z mohiyatiga asosan to'g'ri atama ekanligi yuzasidan fikr mulohazalar bildiramiz.

Har bir jamiyatda talab va taklif uchrashadigan joy bozor hisoblanadi. Agarda biz talabga asoslangan pul oqimini o'zining ehtiyojini qondiruvchi tovarni taklif etadigan joy, aynan taklif etayotgan tovar nomi bilan ataladi. Masalan, "dehqon bozori", "mashina bozori", "buyum bozori" va hokazo. E'tibor bersak o'zbek tilida "dehqonli bozor", "mashinali bozor" yoki "buyumli bozor" degan atamalar mavjud emas. Shuning asosida, "moliya bozori" atamani mantiqan to'g'ri degan fikrni bildiramiz.

Moliya bozorining mohiyatining ochishda, uning boshqa bozorlardan farqini yoritish lozim. Har qanday bozor singari moliya bozori ma'nolikli ikki qutbga bo'lish mumkin. Ulardan birida maxsus tovar hisoblanadigan kapital yetkazib beruvchilar – vaqtincha bo'sh pul mablag'lariga ega bo'lgan va ularni nafaqat to'liq saqlash bilan birga ularni ko'paytirishni istovchi turli mulkchilik shaklidagi xo'jalik subyektlari va jismoniy shaxslar, shuningdek davlat turadi. Ushbu qutb ishtirokchilarining bosh maqsadi bo'lib moddiy manfaatdorlik hisoblanadi.

Qutbning ikkinchi tomonida esa – yangi ishlab chiqarishni boshlash, ishlar, xizmatlar ko'rsatish yoki ishlab turgan quvvatlarini modernizatsiya qilish, kengaytirish, qayta ta'mirlash uchun zarur bo'lgan boshlang'ich yoki qo'shimcha sarmoyaga ehtiyoji bo'lgan turli mulkchilik shaklidagi sub'ektlari, jismoniy shaxslar, shuningdek davlat turadi. Shuni ta'kidlash lozimki, ushbu toifa vakillari jalb etiladigan sarmoya uchun ma'lum foizni to'lashga moyillik bildiradilar. Aynan ikki qutb vakillari uchrashadigan joy moliya bozori hisoblanadi. Moliya bozori juda murakkab tuzilishga va yuqori-past pog'onalarga ega bo'lgan maxsus bozor bo'lib, unda juda katta miqdordagi pul mablag'lari bir vaqtning o'zida turli yo'nalishlarda aylanib turadi va bu jarayon harakatlari milliy iqtisodiyotning mikrodarajadan tortib makrodarajagacha bo'lgan holatiga ta'sir ko'rsatadi.

Iqtisodiyotni bozor munosabatlariga o'tishi natijasida moliya bozori sifatiga yangi ma'noga ega bo'ladi. Vaqtincha bo'sh pul mablag'larini jalb etishda, hamda ulardan foydalanishda moliya bozorining ahamiyati beqiyos katta bo'ladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda moliya bozorining tarkibiy tuzilmasi bo'yicha yagona fikr mavjud emas. Bu moliya bozorining tarkibiy tuzilmasi bo'yicha Rossiyalik taniqli iqtisodchi olim, iqtisod fanlari doktori, professor V.A.Galanov bildirgan fikrni qo'llab quvvatlaymiz. Uning fikricha moliya bozori to'rtta tarkibiy qismdan iborat.

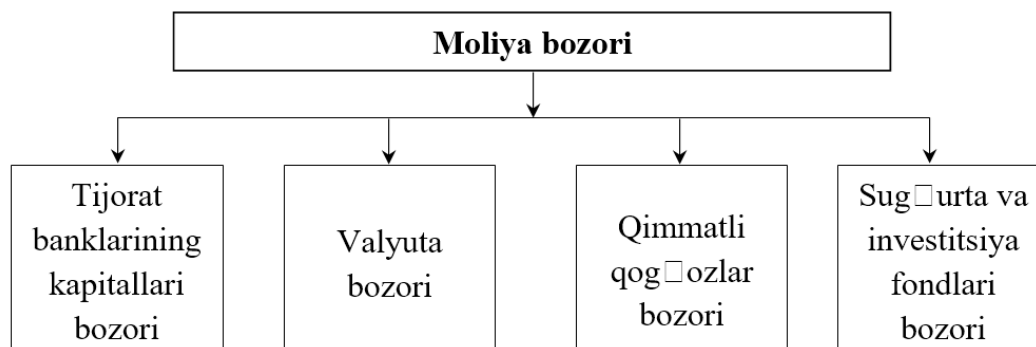
tijorat banklarining kapitallari bozori;

valyuta bozori;

qimmatli qog'ozlar bozori;

sug'urta va investitsiya fondlari bozori [4]

Ushbu fikrni mahalliy olimlardan iqtisod fanlari nomzodi, dotsent Alimov I.I. qo'llab quvvatlaydi. Moliya bozori tarkibiy tuzilishining biz quyidagi rasmda ko'rishimiz mumkin.

1-rasm. Moliya bozori tarkibiy tuzilmasi

Moliya bozorining birinchi qutb ishtirokchilarining bosh maqsadi ma'lum daromad topish maqsadida o'zlaridagi vaqtincha bo'sh pul mablag'larini ma'lum sohaga yo'naltirishdir. Bizning fikrimizcha, yuqorida qayd etilgan moliya bozorining tarkibiy tuzilmalari mohiyatan ayni shu sohani o'zida mujassamlashtiradi. Moliya bozorini ushbu tarkibiy tuzilmalarida vaqtincha bo'sh pul mablag'lari jamlanadi, markazlashadi va kapitalga aylanadi hamda ma'lum daromad keltirish uchun ma'lum sohalariga yo'naltiriladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, tijorat banklarining kapitallari bozori, valyuta bozori, sug'urta va investitsiya fondlari bozorining mohiyatini alohida o'rganuvchi maxsus fanlar mavjud. Biz asosiy e'tiborimizni boshqa bozorlarga nisbatan yosh hamda nozik xususiyatlarga ega bo'lgan qimmatli qog'ozlar bozoriga qaratamiz.

Qimmatli qog'ozlar bozori – yuridik va jismoniy shaxslarning qimmatli qog'ozlarini chiqarish, joylashtirish va ularning muomalasi bilan bog'liq munosabatlar tizimi hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar savdosining tashkilotchilari qo'yidagilardan fond birjasi, qimmatli qog'ozlarning birjadan tashqari savdosi tashkilotchisi; qimmatli qog'ozlarning mulkdori yoki qimmatli qog'ozlarga bo'lgan mulkiy huquq egasi hisoblanadi.

Qimmatli qog'ozlar bozorining mohiyatini o'rganishda uni turli tomonlardan, ya'ni institutsional jihatdan yoki bozor ishtirokchilari tomonidan, emitentlar va investorlar, investitsiya institutlari va moliya dastaklarini turli nuqtai nazaridan boshlash bizning fikrimizcha maqsadga muvofiq bo'ladi.

Amaldagi qonunchilikka asosan "qimmatli qog'ozlar bozori – yuridik va jismoniy shaxslarning qimmatli qog'ozlarini chiqarish, joylashtirish va ularning muomalasi bilan bog'liq munosabatlar tizimi" hisoblanadi. Umuman olganda, qimmatli qog'ozlar bozori tushunchasi boshqa bozorlar tushunchasidan deyarli farq etmaydi. Agar tovar nuqtai nazardan qaralsa, qimmatli qog'ozlar ham boshqa tovarlarga o'xshash tovar hisoblanadi. Agarda pulni ham umumiy ekvivalent rolini o'ynaydigan o'ziga xos maxsus tovar ekanligini hisobga olsak, bir vaqtning o'zida qimmatli qog'oz ham o'ziga xos xususiyatga ega tovar hisoblanadi.

Qimmatli qog'ozlar bozorining tovarlar, ya'ni moddiy ne'matlar (ishlar, xizmatlar) bozoridagi quyidagi farqlari mavjud:

Qimmatli qog'ozlar bozorining boshqa moddiy ne'matlar bozoridagi birinchi farqi bozorning obyekti va undagi savdolarining hajmi hisoblanadi. Moddiy ne'matlar bozorining ob'ekti aniq bir tovar hisoblanadi, masalan, bug'doy, o'simlik yog'i, guruch va neft boshqalar. Qimmatli qog'ozlar bozorining obyekti faqat qimmatli qog'oz hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar bozoridagi savdolar hajmi boshqa moddiy qiymatlar bozoridagi savdo hajmlaridan katta. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, qimmatli qog'ozlar bozorida savdo hajmlarini imkoniyati chegara bilmaydi.

Qimmatli qog'ozlar bozorining boshqa moddiy ne'matlar bozoridan ikkinchi farqi bu bozorni tashkil etish usuli hisoblanadi. Moddiy ne'matlar bozorini obyekt insonlarning mehnat faoliyati natijasida ishlab chiqariladi. Moddiy ne'matni yaratish uchun ma'lum vaqt hamda u ma'lum jarayondan o'tadi. Masalan, bug'doyni ekish, unga ishlov berish, yig'ishtirish yoki oltin qazib olish, uni qayta ishlash va xokazo. Qimmatli qog'ozlar har bir mamlakatdagi qonunchilikka asosan bitta chiqarilishi doirasida bir xil belgilar va rekvizitlarga ega bo'lgan, mazkur chiqarilish uchun yagona shartlar asosida joylashtiriladigan hamda muomalada bo'ladigan qimmatli qog'ozlar hisoblanadi.

Qimmatli qog'ozlar bozorini moddiy ne'matlar bozoridagi uchinchi farqi bo'lib muomala jarayonining ahamiyatliligi hisoblanadi. Moddiy ne'matlarni ishlab chiqarishning maqsadi tovarning iste'moli hisoblanadi. Moddiy ne'matlar muomalada bo'lish jarayoni cheklangan, ko'p holatlarda bu jarayonlar qancha kam bo'lsa, shuncha yaxshi hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar faqatgina muomala jarayonida harakat qiladi. Qimmatli qog'ozlarning muomala jarayonida qo'ldan-qo'lga o'tish jarayonlari, masalan aksiyalarning muomalada yurishi deyarli cheklanmagan. Bundan tashqari, qimmatli qog'ozlarni muomalada aylanish tezligi uning sifat ko'rsatkichidan dalolat beradi. Agarda, aksiyadorlik jamiyatlari keng taraqqiy topgan AQShda ayrim aksiyadorlik jamiyatlari yuz yildan ortiq faoliyat yuritadi. Ularning aksiyalari doimo muomala jarayonidagi harakatlarini hisobga olsak, unda qimmatli qog'ozlar bozorini o'ziga xosligi yana bir bor ko'zga tashlandi. Lekin shuni ham ta'kidlash lozimki, aksiyadorlik jamiyati qanchalik tez "sinsa" uni muomaladagi qimmatli qog'ozlarga o'z harakatini shunchalik tez to'xtatadi. Bunga yorqin misol tariqasida dunyoda 2008 yilda yuzaga chiqqan jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozini keltirish mumkin. AQShdagi ipoteka banklarining "sinishi" natijasida ularning aksiyalarini sotib olgan investorlar bankrotga uchradi.

Qimmatli qog'ozlar bozorini moddiy ne'matlar bozoridan to'rtinchi farqi shundan iboratki, ularning qiymat ahamiyati hisoblanadi. Moddiy ne'matlar ishlab chiqarish bu insoniyat hayotining asosi hisoblanadi, shu asosda moddiy ne'matlar bozori insoniyat uchun qimmatli qog'ozlar bozoriga nisbatan birlamchi bozor hisoblanadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda "qimmatli qog'ozlar bozori" va "fond bozori" degan atamalarini sinashli sifatida talqin etiladi. Ayrim iqtisodchi olimlar esa ushbu atamalar o'rtasidagi farq to'g'risida mulohaza bildiradilar. Biz ushbu atamalar bo'yicha o'z fikr-mulohazalarimizni bildiramiz.

Qimmatli qog'ozlar bozorining uning ishtirokchilari, savdo joyi va undagi narx-navoni shakllanishiga asosan joyi va uni ikki guruhga ajratish mumkin:

Fond bozori. Ushbu bozor qimmatli qog'ozlar bozorining asosini tashkil etadi. Fond bozorida qimmatli qog'ozlar savdosining tashkilotlari faoliyati hisoblanadi. Mamlakatimizda amaldagi qonunchilikka asosan qimmatli qog'ozlar savdosining tashkilotchilari quyidagilardir:

fond birjasi, shuningdek, qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq fond bo'limlarini tashkil etgan boshqa birjalar;

qimmatli qog'ozlarning birjadan tashqari savdosi tashkilotchisi;

qimmatli qog'ozlarning mulkdori yoki qimmatli qog'ozlarga bo'lgan mulkiy huquq egasi.

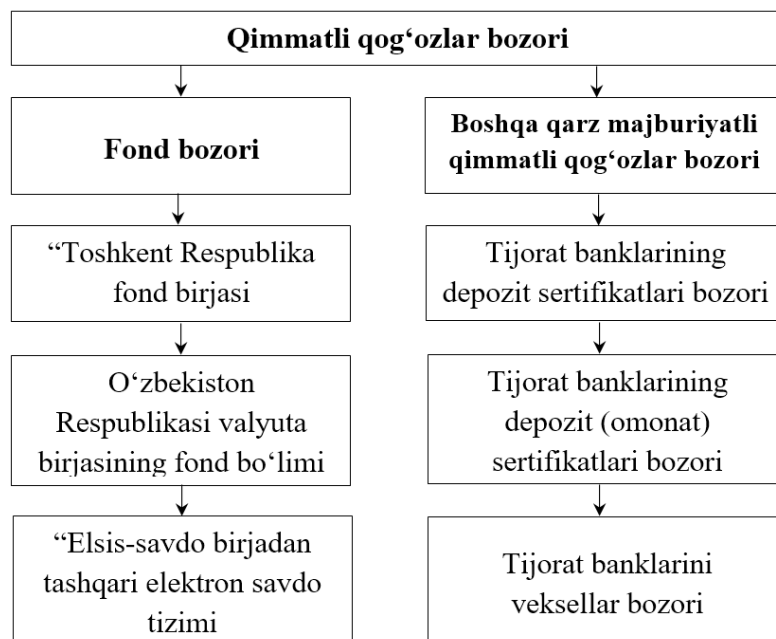
Fond bozorida qimmatli qog'ozlarni emitentlari va sarmoyadorlar bevosita ishtirok etmaydilar. Bu bozorda savdo albatta moliyaviy vositachi (diler yoki broker) orqali amalga oshiriladi. Fond bozorida asosan aksiyalar, obligatsiyalar va davlat qimmatli qog'ozlari savdosi olib boriladi. Fond birjasi, shuningdek, qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq fond bo'limlarini tashkil etgan boshqa birjalar va qimmatli qog'ozlarning birjadan tashqari savdosi tashkilotchisi faoliyatni tegishli litsenziya asosida amalga oshiradi.

Fond birjasining, shuningdek, qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq fond bo'limlarini tashkil etgan boshqa birjalarning a'zolarini qimmatli qog'ozlar savdosida ishtirok etishga qo'yish ularda investitsiya vositachisi yoki investitsiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi sifatida qimmatli qog'ozlar bozorida professional faoliyatni amalga oshirish uchun litsenziya bo'lgan taqdirdagina amalga oshiriladi.

Qimmatli qog'ozlar bozorining keyingi tarkibiy qismi bo'lib boshqa qarz majburiyatli qimmatli qog'ozlar bozori hisoblanadi. Fond bozoridan farqli ravishda ushbu bozorda emitent va bo'lajak sarmoyador hech qanday moliyaviy vositachi yordamisiz bevosita oldi-sotdini amalga oshiradilar. Biz yuqorida ta'kidlab o'tgan qimmatli qog'ozlar savdosining tashkilotchilaridan biri qimmatli qog'ozlarning mulkdori yoki qimmatli qog'ozlarga bo'lgan mulkiy huquq egasi hisoblanadi. Ushbu tashkilotchi qimmatli qog'ozlar bilan savdoni amaldagi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda tashkil etadi. Ushbu bozorni asosan turli mulkchilikka asoslangan tijorat banklari tashkil etadilar va ushbu bozorda ularning depozit sertifikatlari, depozit-omonat sertifikatlari hamda veksellar savdosi amalga oshiriladi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, fond bozoridan farqli ravishda boshqa qarz majburiyatli

qimmatli qog'ozlarga bo'lgan talab va taklif asosidagi narxda emas, balki, ular bo'yicha oldinda belgilangan narhlar hamda shartlar asosida sotiladi. Bundan tashqari, boshqa qarz majburiyatlari qimmatli qog'ozlar bozorida asosan noemissiyaviy qimmatli qog'ozlar savdosi olib boriladi. Biz quyidagi rasmda qimmatli qog'ozlar bozorining tarkibiy tuzilmasini keltiramiz.

2-rasm. Qimmatli qog'ozlar bozorining tarkibiy tuzilmasi¹

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda "Toshkent" Respublika fond birjasida asosan aksiyalar va korporativ obligatsiyalar savdosi olib boriladi. O'zbekiston Respublikasi valyuta birjasining fond bo'limida davlat qimmatli qog'ozlari bilan savdolar olib boriladi. O'zbekistonda 1998-yil 1-iyunda amalga kiritilgan "Elsis-Savdo" birjadan tashqari elektron savdo tizimi qimmatli qog'ozlarni xarid qilish va sotish uchun tushgan buyurtmalarni jamlash hamda bajarish tamoyiliga asoslanib faoliyat yuritadi. Savdolarida u yoki bu emitentning aksiyalariga qimmatli qog'ozlar bilan tuziladigan eng katta hajmdagi bitimlarni ta'minlovchi yagona narx belgilanadi. Bundan shu narsa kelib chiqadiki, aksiyalarning xarid va sotish narxlari bitta savdo bitimi davomida barcha xaridorlar uchun teng bo'ladi. Birjadan tashqari savdolarining elektron tizimi O'zbekistonning har qanday fuqarosiga fond bozorida mustaqil ishlash imkoniyatini beradi.

Qimmatli qog'ozlarning eng muhim tomonlaridan biri shundan iboratki, u yuqori daromad keltiradigan iqtisodiyotning faolligi bilan shakllanib boradi va qimmatli qog'ozlar bozori sarmoyalarning jalb etilishini rag'batlantirib, vaqtincha bo'sh turgan pul mablag'larini iqtisodiyotning turli tarmoqlari o'rtasida qayta taqsimlanishini, taqsimlanganda ham rivojlanib borayotgan istiqbolli tarmoqlar foydasiga qayta taqsimlanishini ta'minlaydi. Rivojlangan qimmatli qog'ozlar bozori ishlab chiqarish taraqqiyotini rag'batlantiradigan kuchli manba bo'lib hisoblanadi.

Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar va emitentlar o'rtasidagi vaqtincha bo'sh pul mablag'larining harakati, ularning hajmlari juda ko'p omillarga bog'liq. Bizning fikrimizcha, ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

- Qimmatli qog'ozlar bozorining daromadlilik darajasi;
- Qimmatli qog'ozlar bozori faoliyatini soliqqa tortilish darajasi;
- Qimmatli qog'ozlar bozorida kapital va u keltiradigan foydani yo'qotilish qaltisligining darajasi;
- Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlarning haq-huquqlarini himoya qilish darajasi;
- Qimmatli qog'ozlar bozorini tashkil etilishi va uning zamonaviy savdo tizimlari bilan ta'minlanilishi darajasi;
- Qimmatli qog'ozlar bozorida haqqoniy, to'liq va oshkora ma'lumotlarning mavjudlilik darajasi va boshqalar.

Biz yuqorida ta'kidlab o'tgan omillar mamlakatda milliy qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlanishiga va aksincha, uning inqirozga uchrashiga olib kelishi mumkin. Masalan, 1998 yilda Rossiyada qimmatli qog'ozlar bozorining inqiroziga bozordagi davlat qimmatli qog'ozlarining asoslanmagan yuqori daromadlilik sabab bo'ldi.

Mamlakatimizda bozor mexanizmi samarali faoliyat yuritish uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlash maqsadida qimmatli qog'ozlar bozorini tashkil etish hamda tartibga solish bo'yicha kerakli barcha qonuniy-

¹ Rasm mualliflar tomonidan tayyorlandi

me'yoriy hujjatlar qabul qilingan. Respublikamizda bosib o'tilgan yillar davomida bozor iqtisodiyoti sohasidagi o'zgarishlarning ishonchli qonunchilik bazasini shakllantirish borasida ulkan ishlar amalga oshirildi. Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlanganligiga misol uchun, mamlakatimizda deyarli barcha ishlab chiqarish obyektlari aksiyadorlik jamiyatlari tamoyillar asosida tashkil etilganligini keltirishimiz mumkin. Ushbu omil esa bizga hozirda mamlakatimizda qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risidagi qonunlarda ayrim kamchiliklar mavjudligidan dalolat beradi. Bizning fikrimizcha, amaldagi qonunchiliklarga eng avvalo, minoritar aksiyador tushunchasini kiritish hamda ularning huquqlarini himoya qilish to'g'risida aniq nazarda tutuvchi moddalarni ishlab chiqish lozim. Chunki, mamlakatimizdagi aholining aksariyat qismi minoritar aksiyadorlar hisoblanadi. Lekin, aholi ixtiyoridagi aksiyalar esa aksiyadorlik jamiyatlari ustav kapitalining juda kam ulushini tashkil etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha, mamlakatimizda qimmatli qog'ozlar bozoridagi biz yuqorida ta'kidlab o'tgan salbiy holatni bartaraf etish uchun milliy qimmatli qog'ozlar bozorining faoliyatini takomillashtirish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Respublikamizda aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan muomalaga chiqarilgan aksiyalarni mahalliy va xorijiy sarmoyadorlarga sotish uchun o'zlarining dividend siyosatini qayta ko'rib chiqishlari maqsadga muvofiqdir;

Mamlakatimizda aksiyalar bo'yicha to'lanadigan dividendlaridan olinadigan daromad solig'ini bekor qilish maqsadga muvofiqdir. Buning natijasida aksiyadorlik jamiyatlarining aksiyalariga xorijiy va mahalliy sarmoyadorlarni shu jumladan, aholining qiziqishi ortadi deb hisoblaymiz;

Boshqa xo'jalik subyektlariga nisbatan tijorat banklarida qulay omillarning mavjudligi mamlakatimiz tijorat banklari oldida qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyat ko'lamini yanada kengaytirish;

Mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasi banklar assotsiatsiyasi va Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti qoshida tijorat banklari xodimlaridan qimmatli qog'ozlar bilan faoliyat yuritishini amalga oshiradigan qayta tayyorlash kurslarini tashkil etish va ularga chetdan malakali muttaxislar jalb etish lozim;

Mamlakatimiz aholisining qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risidagi savodxonligini oshirish uchun tijorat banklarida yuqori malakali xodimlar va chetdan muttaxislar jalb etgan holda sayyor promoud-guruhlar tuzish lozim;

Xususiy investorlar (aholi)ning qimmatli qog'ozlar bozorida erkin faoliyat ko'rsatishlari uchun qo'shimcha sharoitlar yaratish maqsadida birjada jismoniy shaxslarga tegishli minoritar, ya'ni qo'lida aksiyasi kam bo'lgan aksiyadorlarning mayda paket aksiyalarini sotuvga qo'yish uchun muljallangan maxsus savdo maydonini yaratish.

Xulosa tarzida ta'kidlash lozimki, milliy qimmatli qog'ozlar bozorini yanada rivojlantirish imkoniyatlarining yaratilishini ta'minlash, uning likvidligini oshirish va ikkilamchi bozor jarayonlarini kengaytirish, tijorat banklaridan tashqari boshqa moliya institutlari va jismoniy shaxslar ulushlarini ko'paytirish, shuningdek emitentlarni tarmoqlar bo'yicha diversifikatsiya qilish hisobiga investorlarning tarkibini o'zgartirish va sonini oshirish bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Bu esa O'zbekiston Respublikasi milliy qimmatli qog'ozlar bozorini xalqaro miqyosda o'z o'rnini yanada mustahkam egallashiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentabrdagi "O'zbekiston-2030" Strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/-4926736>
2. Frederic Mishkin "The Economics of Money, Banking and Financial Markets (Global edition 11th Edition)" Pearson, United Kingdom, 2015.
3. Рынок ценных бумаг: учебник / под ред. В.А.Галанова.. А.И.Басова. 2-е изд. перераб. и доп. – М.: «Финансы и статистика». 2016.
4. Alimov I.I., Ikramov A.I., Tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalari. T.: «Iqtisodiyot» 2018
5. Бутиков И.Л. Рынок ценных бумаг Узбекистана: проблемы формирования и развития. Т.: «КОНСАУДИТИНФОРМ НАШР» 2008.
6. <http://www.cbu.uz> - O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy veb. sayti.
7. www.uzse.com "Toshkent" Respublika fond birjasining rasmiy veb sayti.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
